

“การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา”

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

การสร้างสรรคผลงานทางศิลปะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากจินตนาการ ความรู้ ความสามารถ และทักษะแห่งการสร้างสรรค จึงทำให้ผลงานทางด้านศิลปะกลายเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดคุณค่าและเป็นภาษาแห่งความงามที่ขึ้นอยู่กับรูปทรง สี สัน กาล และเทศะ เป็นความงามที่มาจากภายในหรืออัตวิสัยของบุคคลแต่ละบุคคล ซึ่งบางครั้งมิได้ใช้เพียงสายตามองเห็นเท่านั้น แต่สามารถใช้จิตใจสัมผัสเพื่อให้เข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกที่อยู่ภายในผลงานศิลปกรรมเหล่านั้น ซึ่งไม่มีเครื่องมือใดๆ ที่วัดในเชิงปริมาณว่าขนาด สัดส่วน น้ำหนักเท่าใดถึงจะเป็นความงามทางด้านศิลปกรรม มิใช่เป็นเพียงรูปทรงที่สวยงาม องค์ประกอบที่ลงตัวและเทคนิคฝีมือที่สมบูรณ์แบบเท่านั้น แต่หลักการสำคัญคือทัศนคติของศิลปินผู้สร้างสรรค์ที่ปรารถนาให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีงามต่อจิตใจและปัญญาของสังคม ศิลปะจึงมีความหมายแห่งคุณค่าและความงาม เป็นสื่อภาษาแห่งความคิด เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิต สังคม ศาสนา วัฒนธรรม และความเป็นไปของโลก เพื่อยกระดับจิตใจของบุคคลให้สูงขึ้น ดังนั้น ศิลปะที่เกิดขึ้นจากจินตนาการความคิดจึงนำไปสู่การสร้างสรรคผ่านศิลปวัตถุ อย่างเช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และสื่ออื่นๆ เพื่อสื่อความหมายถึงความคิด การสร้างสรรค และการจรรโลงจิตใจให้ดีขึ้น

ศิลปะที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยและของแต่ละท้องถิ่นนั้น สะท้อนเรื่องราวของความคิด ความเชื่อและกระบวนการทางสังคมของสังคมนั้นที่บรรดาศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นตามความเชื่อ ความศรัทธา และทัศนคติที่มีต่อวิถีชีวิต ต่อโลก ศาสนา และวัฒนธรรม ในทางพระพุทธศาสนาที่เช่นเดียวกัน มีการสร้างสรรคพุทธศิลปกรรมมากมายที่เป็นสัญลักษณ์และสะท้อนเรื่องราวต่างๆ ในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้มนุษย์เข้าถึงแก่นธรรม และความจริงด้วยสติปัญญาอันเป็นหลักการสำคัญของพุทธปรัชญา โดยมีการสื่อความหมายจากมุมมอง คติธรรม ความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนามาสู่ผลงานที่เป็นรูปธรรม เป็นการสนับสนุนจิตใจให้พุทธศาสนิกชนเชื่อถือน้อมและมีความศรัทธาในศาสนายิ่งขึ้น เช่น งานจิตรกรรม สถาปัตยกรรม และประติมากรรมที่แสดงถึงเรื่องราวในพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่เกิดจนตายของมนุษย์ภายในสังคมและวัฒนธรรมของพระพุทธศาสนา เช่น ความเชื่อเรื่องของนรก สวรรค์ การเกิดและชีวิตหลังความตาย การบรรลุธรรม เป็นต้น ความเชื่อเหล่านี้แสดงถึงแนวคิดทางอภิปรัชญาในพระพุทธศาสนา ดังนั้น พุทธศิลปกรรมและผลงานศิลปะอื่นๆ จึงเกิดขึ้นเพื่อรับใช้ศาสนา วัฒนธรรม และสังคมในเชิงสร้างสรรค์ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์และการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม

การพัฒนาและการสร้างสรรคผลงานศิลปะในโลกนั้นเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ แนวคิด และเทคนิคการสร้างสรรคที่แตกต่างออกไป ทำให้เกิดผลงานที่มีคุณค่าและมูลค่าในทางเศรษฐกิจ ผลงานทางศิลปะนั้น นับเป็นส่วนหนึ่งของการออกแบบบ้านเรือน ชุมชน และบ้านเมืองให้สวยงาม เป็นสถานที่พักอาศัย เป็นพื้นที่การเรียนรู้ และพื้นที่การสร้างสรรคที่ให้แนวคิดและปรัชญาการดำรงอยู่ของมนุษย์ ดังนั้น การพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ เป็นเมืองสร้างสรรค์ จึงจำเป็นต้องอาศัยการออกแบบและการสร้างผลงานทางด้านศิลปะ เพื่อให้บุคคลได้เข้าถึงสุนทรียะ ความงามที่จะช่วยเสริมสร้างจินตนาการและการเรียนรู้ของบุคคลให้ดียิ่งขึ้น

ในปี ๒๕๔๗ องค์การยูเนสโกได้เสนอโครงการ “เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์” (The Creative Cities Network) เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ที่จะนำไปสู่รูปแบบใหม่ของการร่วมมือในระดับนานาชาติ ในภาคประชาชนเอกชน สาธารณะและประชาคม เครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ของยูเนสโก มีทั้งหมด ๗ กลุ่ม เมืองหนึ่งเมืองใดที่จะเข้าร่วมเป็นเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ภายใต้การประกาศรับรองโดยยูเนสโกจะต้องเลือกเสนอตนเองได้เพียงประเภทเดียวเท่านั้นจากกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้^๑

๑. วรรณกรรม (Literature)
๒. งานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน (Crafts and Folk art)
๓. งานออกแบบ (Design)
๔. ดนตรี (Music)
๕. อาหาร (Gastronomy)
๖. ภาพยนตร์ (Cinema)
๗. สื่อศิลปะ (Media Arts)

นอกจากจะมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นเพื่อสร้างสันติภาพและความยั่งยืนของชุมชนในระดับนานาชาติด้วยการเชื่อมโยงเมืองต่างๆ เข้าด้วยกันแล้ว องค์การยูเนสโกได้กล่าวถึงความเป็นไปได้ในการสร้างการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ (Creating New Tourism Opportunities) ที่นักท่องเที่ยวจะสามารถรับและเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมเมืองนั้นๆ ทั้งวัฒนธรรมในลักษณะที่จับต้องได้ และที่เป็นนามธรรม (Tangible and Intangible Cultural) โดยผ่านประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวเอง โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวแนวใหม่ของยูเนสโกจึงเน้นถึงความผูกพัน (Engaged) ผ่านประสบการณ์จริง (Authentic Experience) ซึ่งเป็นการส่งเสริมกิจกรรมที่จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในลักษณะทางวัฒนธรรมของเมืองที่ไปเยือนซึ่งทิศทางการดังกล่าวนี้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่

แนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเมืองให้มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวและนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่ได้รับการพัฒนามากขึ้นในหลายจังหวัดของไทย เช่น จังหวัดบุรีรัมย์เสนอจังหวัดเป็น Sport City จังหวัดเชียงรายจะเป็น The City of Arts จังหวัดเชียงใหม่ จะเป็น Lanna Wellness จังหวัดขอนแก่นเป็น Smart City จังหวัดนครพนมจะเป็นที่มีความสุข Happiness City เป็นต้น โดยแต่ละจังหวัดมีการพัฒนาแผนงาน ยุทธศาสตร์และกิจกรรมของตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเมืองในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะและสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของตนเอง

ดังนั้น การพัฒนาศิลปะและนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ จึงมีความสำคัญ โดยเฉพาะการนำหลักการของพุทธศิลปกรรมซึ่งเป็นหนึ่งในศิลปะที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่โดดเด่นซึ่งถือได้ว่ามีความสำคัญและมีคุณค่าทางจิตใจตามหลักพระพุทธศาสนาซึ่งจะเห็นได้ว่าศิลปวัตถุก็สามารถทำหน้าที่นี้ได้ถ้าทำให้คนตระหนักถึงศิลปกรรมอันดี เพราะว่าศิลปกรรมเป็นสื่อที่อธิบายถ่ายทอดคติ

๑ โครงการเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ขององค์การยูเนสโก (UNESCO Creative Cities Network - UCCN) <https://www.bic.moe.go.th/index.php/unesco-others-menu/unesco-menu/uccn-๘-๗-๒๕๖๒> (เข้าถึง ๑๕ ส.ค. ๒๕๖๒)

ธรรมรวมถึงจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดทางหนึ่ง การสร้างสรรค์งานศิลปะเป็นอัจฉริยภาพหรือความสามารถส่วนตัวของศิลปินที่ไม่สามารถสอนกันได้และไม่เหมือนวิทยาศาสตร์ งานศิลปะสามารถรับใช้ศิลปกรรมได้ในแง่ของสัญลักษณ์ (Symbol) แต่เนื่องในสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมที่เน้นเรื่องการศึกษา การรอบรู้ในทางวิชาการ สร้างสัญลักษณ์ให้เห็นเป็นรูปร่างนั้นถูกสร้างขึ้นด้วยความเข้าใจ อิ่มเอมใจ และรู้คุณค่าด้วย มิใช่สัญลักษณ์ที่มีความหมายคลุมเครือ งานที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้นไม่เพียงใช้ฝีมือเท่านั้นแต่ยังอาศัยความคิดและจิตวิญญาณสร้างด้วยรูปแบบศิลปะภายใต้ร่มเงาความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ถูกนำมาพอกพูนเป็นเปลือกนอกห่อหุ้มแก่นภายในอันเป็นสาระที่เป็นความงาม

สำหรับกลุ่มจังหวัดล้านนาหรือภาคเหนือตอนบนเป็นแหล่งประเพณีและศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่ง งานศิลปกรรมของล้านนาเป็นงานที่ผูกพันอยู่กับวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต ความเชื่อและตำนานท้องถิ่น โดยมีแนวทางการสร้างสรรค์ที่สืบทอดกันมา และมีความผูกพันกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักรูปแบบของงานศิลปกรรมล้านนามีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ อีกทั้งยังคงมีความสัมพันธ์กับดินแดนข้างเคียงทั้งที่รุ่งเรืองมาก่อนและเติบโตร่วมสมัยกัน การรับอิทธิพลระยะแรกของงานศิลปกรรมล้านนาเกี่ยวข้องกับศิลปะมอญ พม่า ลังกา ลื้อลัวะ ต่อมาจึงมีการเกี่ยวโยงกับศิลปะสุโขทัย ศิลปะจีน และสายหิมาลัย ทิเบต เนปาล งานศิลปกรรมของล้านนาจึงเจริญเรื่อยมาจนถึงยุคทองของล้านนาในราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๑^๒ ขอบข่ายของงานศิลปกรรมล้านนาแพร่ขยายไปในแคว้นล้านช้าง เชียงตุง สิบสองปันนา ลงไปถึงกรุงศรีอยุธยาต่อมาศิลปกรรมล้านนาค่อนข้างขาดหลักฐานไปเมื่อตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า ในระยะนี้บทบาทของพ่อค้าผู้มั่งคั่งชาวพม่าเริ่มมีบทบาทมากขึ้นต้องงานสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ดังนั้น อิทธิพลของศิลปะพม่ารุ่นหลังจึงเข้ามาปะปนในงานศิลปกรรมล้านนาด้วยการสร้างงานศิลปะของช่างหรือศิลปินในสกุลช่างล้านนานั้นได้รับการสืบทอดองค์ความรู้ทักษะฝีมือรูปแบบผลงาน ตลอดจนถึงเทคนิควิธีการสร้างสรรค์งาน จากครูช่างรุ่นต่อรุ่น แต่เนื่องด้วยระยะเวลาที่ยาวนาน กับการตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพม่ากว่า ๒๐๐ ปี ทำให้องค์ความรู้เดิมที่มีขาดหายไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งแหล่งที่มาของคติความเชื่อของการสร้างงานศิลปกรรม จนกระทั่งราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ล้านนาพยายามเริ่มปลดแอกจากอำนาจทางการเมืองจากพม่าโดยผู้นำของลำปางจนประสบผลสำเร็จ จึงทำให้ศิลปกรรมกลุ่มลำปางโดดเด่นขึ้นมา แต่หลังจากล้านนาตกเป็นประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงรัชกาลที่ ๕ อิทธิพลจากศิลปะภาคกลางได้เริ่มเข้ามาปะปนมากขึ้น

ปัจจุบันกลุ่มจังหวัดล้านนา ได้มีการพัฒนาเมืองให้มีเอกลักษณ์ทางศิลปะล้านนาไม่ว่าจะเป็นศิลปะ นวัตกรรม การออกแบบวัดวาอาราม และเมืองเชิงนิเวศ ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันของฝ่ายต่างๆ เช่น ภาครัฐได้มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มจังหวัดล้านนา คณะสงฆ์ได้ร่วมกันอนุรักษ์ศิลปะล้านนาของวัดและชุมชน กลุ่มศิลปินได้เปิดบ้านศิลปินล้านนาและนิทรรศการศิลปะในพื้นที่สาธารณะ นำไปสู่การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ จนกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น วัดร่องขุน พิพิธภัณฑ์บ้านดำ วัดร่องเสือเต้น ไร่เชิญตะวัน ในจังหวัดเชียงราย วัดปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์บริเวณเมืองน่าน หอศิลป์ริมน่าน ในจังหวัดน่าน การสร้างอุทยานการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในจังหวัด

^๒ วิลาวัลย์ เสวตเศรณี, การอนุรักษ์และการจัดการพุทธศิลป์, (เชียงใหม่: เชียงใหม่นิวส์, ๒๕๕๖) หน้า ๔-๙.

เชียงใหม่ การอนุรักษ์ศิลปกรรมพื้นบ้านในจังหวัดพะเยา ลำพูน แพร่ น่าน จนนำไปสู่การสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น การแขวนตุ้มและโคมล้านนา เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการสร้างสรรคเมืองศิลปะในกลุ่มจังหวัดล้านนา คณะผู้วิจัย ในฐานะมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งประเทศไทย จึงได้มีการสืบสานและอนุรักษ์พุทธศิลปกรรมในล้านนา โดยได้มีการพัฒนาหลักสูตรพุทธศิลปกรรมในระดับปริญญาตรีขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย รวมทั้งได้มีการจัดอบรมด้านพุทธศิลปกรรมแก่คณะสงฆ์ วัด ชุมชน และศิลปินในการสร้างสรรคศิลปะล้านนาทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม กระบวนการดำเนินการที่ผ่านมาได้มีการขับเคลื่อนในลักษณะของกลุ่มที่สนใจเฉพาะและยังไม่มีรูปแบบและกระบวนการที่จะพัฒนาไปยังชุมชนเมือง และขาดการกำหนดแผนงาน ยุทธศาสตร์ และกิจกรรมด้านศิลปะแบบสร้างสรรคในลักษณะของเครือข่าย ที่นำไปสู่การท่องเที่ยว ฉะนั้น คณะผู้วิจัย จึงมีความตั้งใจที่จะพัฒนารูปแบบเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรคของกลุ่มจังหวัดในล้านนา โดยการเชื่อมโยงวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่นล้านนาจาก “วัด” สู่ “ชุมชน” จาก “ชุมชน” สู่ “พื้นที่สาธารณะและการสร้างสรรค” โดยมีเป้าหมายหลัก คือ การพัฒนาเมืองแห่งศิลปะและการสร้างสรรคของกลุ่มจังหวัดล้านนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของแผนการวิจัย

๑. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา
๒. เพื่อพัฒนาพื้นที่ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา
๓. เพื่อพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา
๔. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรคและการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา
๕. เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอแผนงาน ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรคของกลุ่มจังหวัดล้านนา

ปัญหาการวิจัย

๑. รูปแบบส่งเสริมการเรียนรู้และการอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนามีรูปแบบและกระบวนการส่งเสริมอย่างไร
๒. การพัฒนาพื้นที่ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนามีแนวทางการพัฒนาอย่างไร ที่นำไปสู่การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค
๓. เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนามีเส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวหลักและแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอย่างไร
๔. องค์กรภาครัฐ เอกชน และภาคประชาคมจะสามารถร่วมมือเป็นเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรคและการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนาอย่างไร
๕. แผนงานและยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรคของกลุ่มจังหวัดล้านนาควรมีนโยบาย แผนงานและยุทธศาสตร์อย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างในล้านนา” ครั้งนี้ มุ่งศึกษาและพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในมิติดังนี้ ๑) การส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่อิงอาศัยภูมิปัญญาล้านนาที่มีมาตั้งแต่ในอดีตโดยผ่านการสร้างสรรค์ในรูปแบบของวัดวาอารามและศิลปะพื้นบ้านในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๒) การพัฒนาพื้นที่ศิลปะในเมืองและชุมชนของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๓) การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๔) การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา ๕) การเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา และ ๖) การพัฒนาแผนงานยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา

๒. ขอบเขตโครงการย่อยในแผนงานบูรณาการ ประกอบด้วย

- ๑) โครงการเรื่อง “การสังเคราะห์องค์ความรู้ศิลปกรรมในล้านนา”
- ๒) โครงการเรื่อง “การสังเคราะห์องค์ความรู้พุทธศิลปกรรมในล้านนา”
- ๓) โครงการเรื่อง “การส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา”
- ๔) โครงการเรื่อง “การพัฒนาพื้นที่ศิลปะในเมืองและชุมชนของกลุ่มจังหวัดล้านนา”
- ๕) โครงการเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน”
- ๖) โครงการเรื่อง “การยกระดับสินค้าและผลงานด้านศิลปะในเชิงพาณิชย์ของศิลปินในกลุ่มจังหวัดล้านนา”
- ๗) โครงการเรื่อง “การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนและผู้สูงอายุในกลุ่มจังหวัดล้านนา”
- ๘) โครงการเรื่อง “การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนา”
- ๙) โครงการเรื่อง “การเสริมสร้างเครือข่ายการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนา”
- ๑๐) โครงการเรื่อง “การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา”

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่ คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่การศึกษาพัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะใน ๘ จังหวัดกลุ่มล้านนา ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน โดยพื้นที่การศึกษาวิจัย ดังนี้

๑) พื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ประกอบด้วย

(๑) จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ วัดพระธาตุตุ๋นยสุเทพ วัดเจดีย์หลวง กลุ่มวัดในเวียงกุมกาม วัดอินทราวาส (วัดต้นแก้ว) วัดมาลาต วัดเจ็ดยอด

(๒) จังหวัดเชียงราย ได้แก่ วัดร่องชุ่น วัดร่องเสือเต้น วัดพระแก้ว พิพิธภัณฑ์บ้านดำ
 (๓) จังหวัดลำพูน ได้แก่ วัดพระธาตุทริภุญไชย วัดบ้านปาง วัดวัดพระบาทตากผ้า
 วัดพระธาตุ ๕ ดวง

(๔) จังหวัดลำปาง ได้แก่ วัดพระแก้วดอนเต้า วัดเจดีย์ขาวหลัง วัดศรีชุม วัดศรีลอง
 เมือง วัดป่าฝาง วัดจองคำ วัดไหลหิน วัดพระธาตุลำปางหลวง วัดปงยางคก วัดปงสนุกเหนือ

(๕) จังหวัดแพร่ ได้แก่ วัดพระธาตุช่อแฮ วัดพระบาทมิ่งเมือง วัดสูงเม่น วัดพระธาตุ
 สุโตนมงคลคีรี

(๖) จังหวัดน่าน ได้แก่ วัดภูมินทร์ วัดหนองบัว วัดพระธาตุแช่แห้ง วัดมิ่งเมือง

(๗) จังหวัดพะเยา ได้แก่ วัดศรีโคมคำ วัดจอมทอง วัดอนาลโย

(๘) จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ วัดพระธาตุกองมู วัดจองคำ

๒) พื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ๙ พื้นที่

(๑) วัดและชุมชนบ้านท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

(๒) วัดบ้านโป่งและบ้านเหล่าพัฒนา อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

(๓) วัดชุมชนบ้านพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

(๔) วัดและชุมชนบ้านลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

(๕) วัดและชุมชนบ้านพันเชิง ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

(๖) วัดและชุมชนบ้านดอนไชย อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

(๗) วัดและชุมชนบ้านแม่นาเรือ ตำบลแม่นาเรือ อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา

(๘) วัดและชุมชนบ้านเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(๙) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

๓) พื้นที่พัฒนาลีนค่าศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ๕ ชุมชน

(๑) ชุมชนศิลปะเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

(๒) ชุมชนผ้าหม้อห้อมทุ่งโฮ้ง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

(๓) กลุ่มผลิตตุ๊กและโคมล้านนาของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลป่าเหว อำเภอเมือง และ
 ชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

(๔) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้สร้างสรรคงานพระพุทธรูปไม้ และกลุ่มเครื่องเงิน อำเภอ
 เมืองน่าน จังหวัดน่าน

๔) กลุ่มเครือข่ายศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในล้านนา

(๑) สมาคมข้าวศิลป์ จังหวัดเชียงราย

(๒) หอศิลป์ริมน่าน จังหวัดน่าน

(๓) เครือข่ายศิลปินล้านนา

(๔) สมาคมการท่องเที่ยวภาคเหนือ

(๕) โรงเรียนภูมิปัญญาล้านนา

(๖) คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(๗) สาขาพุทธศิลปกรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

(๘) คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มทร.ล้านนา ฯลฯ

๔. ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนด ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังนี้

๑. การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย

๑) กลุ่มประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ใน ล้านนา ๘ จังหวัด โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ ราย

๒) กลุ่มนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวชมในพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ และการ สร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา ๘ จังหวัด โดยเป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ ราย

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) พระสงฆ์ ผู้นำชุมชนในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ๙ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๔๕ ราย

๒) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยว และการกีฬาประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบริษัทท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่ เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ๙ พื้นที่ๆ ละ ๕ ราย จำนวน ๔๕ ราย

๓) ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้อาวุโส และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะ เชิงสร้างสรรค์ ๙ พื้นที่ๆ ละ ๑๐ ราย จำนวน ๙๐ ราย

๔) กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิง สร้างสรรค์ใน ๙ พื้นที่ เพื่อร่วมเรียนรู้ จำนวนพื้นที่ละ ๕ ราย รวมจำนวน ๔๕ ราย

๓. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

๑) กลุ่มศิลปินหลักและศิลปินจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะ เชิงสร้างสรรค์จำนวน ๓๐ ราย

๒) กลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิง สร้างสรรค์ใน ๙ พื้นที่ เพื่อร่วมเรียนรู้ในการพัฒนาศิลปะชุมชนและการพัฒนาสังคม จำนวนพื้นที่ละ ๒๕ ราย รวม ๒๐๐-๒๒๕ ราย

๓) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและประชาชนผู้สร้างสร้างสินค้าศิลปะพื้นบ้านใน ๕ พื้นที่ๆ ละ ๑๐ ราย รวมจำนวน ๕๐ ราย

รวมประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแผนบูรณาการวิจัยเรื่อง “การพัฒนา เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา” จำนวน ๑,๓๓๐ ราย

นิยามศัพท์

เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ (Creative Art City) หมายถึง เมืองที่มีกิจกรรมทาง ศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้นๆ มี รากฐานจากความมั่นคงทางสังคมและศิลปวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคน ที่ทำงานศิลปะและการสร้างสรรค์ คนและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้เมืองเป็นพื้นที่ในการ

แสดงออกของศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ ทำให้เกิดการรวมตัวทางสังคมและความเป็นท้องถิ่นที่แสดงออกหรือสื่อออกมาทางศิลปะในรูปแบบต่างๆ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และความคิดสร้างสรรค์

พุทธศิลป์ (Buddhist Art) หมายถึง ผลงานทางศิลปะทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา มาสร้างสรรค์จนกลายเป็นผลงานทางศิลปะ เช่น อุโบสถ วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูป ธรรมาสน์ ผ้าห่อคัมภีร์ธรรม ตู้พระธรรม และศิลปะอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องสักการะในทางพระพุทธศาสนา

กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะ (Art Creative Process) หมายถึง ขั้นตอนการออกแบบ การพัฒนา และการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปะในทุกมิติที่นำไปสู่การเรียนรู้ การส่งเสริม การอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนา

การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม (Cultural Resource Management) หมายถึง วิธีบริหารจัดการดูแลรักษาทรัพยากรหรือวัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดมายาวนานของมนุษย์ เช่น ศิลปะ ประติมากรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถาน รวมถึงวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น คติชน ภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรม และวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ใหม่ ในการบริหารจัดการนั้น อาจหมายรวมถึง การวางแผนงาน การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์ดูแลรักษา หรือการจัดการข้อมูล สถานที่ พื้นที่ และการตรวจสอบเรื่องราวในอดีตของชาติ หรือของกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งรูปแบบของการจัดการอาจปรากฏอยู่ในงานพิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ นิทรรศการ หรือกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการ เป็นต้น

ศิลปะพื้นบ้าน (Community Art) หมายถึง ผลงานการสร้างสรรค์ศิลปะพื้นบ้านที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยอาจเป็นผลงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิถีชีวิต ของอุปโภคบริโภคภายในบ้าน สินค้าของชุมชน การบรรจุภัณฑ์พื้นบ้าน รวมทั้งถึงผลงานทางศิลปะที่ใช้ในงานบุญประเพณีตามความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมของพื้นบ้านในล้านนา

การส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้าน (Promoting and Preserving Community Art) หมายถึง การที่ภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมร่วมกันส่งเสริมการเรียนรู้ การอนุรักษ์ การคุ้มครอง ปกป้องรักษา ศิลปะพื้นบ้านที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของท้องถิ่น โดยการจัดการอาจปรากฏอยู่ในงานพิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ นิทรรศการ หรือกิจกรรมที่ชุมชนดำเนินการตามวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น เป็นต้น

การพัฒนาพื้นที่ศิลปะของวัดและชุมชนในล้านนา (The development Areas Art of Temples and Communities in Lanna) หมายถึง กระบวนการออกแบบ การพัฒนา การสร้างสรรค์ การส่งเสริม การอนุรักษ์ศิลปะของวัดและชุมชนในล้านนาที่มีพื้นฐานจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเป็นการพัฒนาศิลปะในพื้นที่ชุมชนจนทำให้เกิดการเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมร่วมกัน

การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปะ (Arts Tourist Rout Development) หมายถึง การออกแบบ พัฒนาและเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนาที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมหลักที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว เช่น วัดพระธาตุ

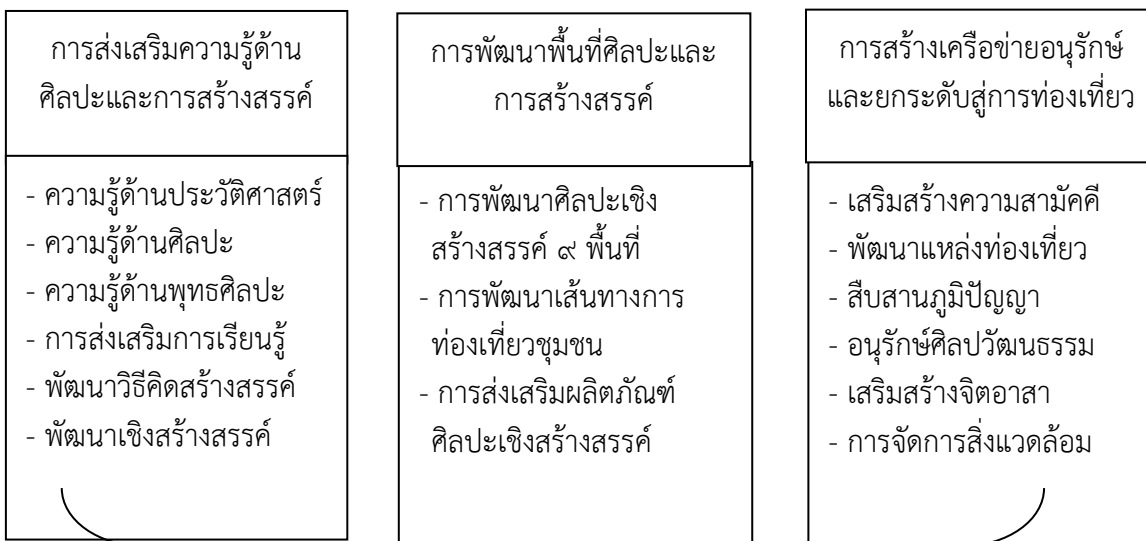
ดอยสุเทพ วัดเจดีย์หลวง วัดร่องขุน เป็นต้น กับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เช่น บ้านศิลปินในล้านนา และชุมชนที่มีผลงานทางศิลปะเชิงสร้างสรรค์

เครือข่ายเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ (The Creative Cities Network) หมายถึง การเชื่อมโยงการทำงานของภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน ของชุมชนและเมืองที่มีกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้นๆ มีรากฐานจากความมั่นคงทางสังคมและศิลปวัฒนธรรม ทำให้เกิดการรวมตัวทางสังคมและความเป็นท้องถิ่นที่แสดงออกหรือสื่อออกมาทางศิลปะในรูปแบบต่างๆ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนา อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และความคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ที่จะนำไปสู่รูปแบบใหม่ของการร่วมมือในระดับนานาชาติ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ (The Creative Art Cities Development Strategic) หมายถึง การกำหนดนโยบาย แผนงาน ยุทธศาสตร์ และประเด็นกิจกรรมของของชุมชนและเมืองที่มีกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายและมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้นๆ มีรากฐานจากความมั่นคงทางสังคมและศิลปวัฒนธรรม ทำให้เกิดการรวมตัวทางสังคมและความเป็นท้องถิ่นที่แสดงออกหรือสื่อออกมาทางศิลปะในรูปแบบต่างๆ และกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งนำไปสู่การพัฒนา อุตสาหกรรมทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยว และความคิดสร้างสรรค์ในล้านนา

ล้านนา (Lanna) หมายถึง ดินแดนทางภูมิศาสตร์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ประกอบด้วย ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมประเพณีที่สืบเนื่องมาจากอาณาจักรล้านนาในอดีต

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในกลุ่มจังหวัดล้านนา

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้มีการส่งเสริมและอนุรักษ์การสร้างสรรคศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัด ล้านนา ผ่านชุดความรู้พุทธศิลปกรรม และกระบวนการของชุมชนในพื้นที่ ๘ จังหวัดกลุ่มล้านนา
๒. ได้มีการพัฒนาพื้นที่ศิลปะของวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดล้านนาจำนวน ๘ แห่ง
๓. ได้มีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศิลปะของกลุ่มจังหวัดล้านนาที่มีต่อบสนองต่อการท่องเที่ยวในล้านนาจำนวน ๓ เส้นทางหลัก
๔. ได้มีเสริมสร้างเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และภาคประชาคมเพื่อการพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดล้านนาทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม
๕. ได้มีการพัฒนารฐานข้อมูล เว็บไซต์ พิพิธภัณฑ์ศิลปะท้องถิ่น และแหล่งเรียนรู้ด้านศิลปะและการสร้างสรรค์ในล้านนา
๖. สินค้าด้านศิลปะของล้านนาได้มีการยกระดับสู่ระดับประเทศและนานาชาติ
๗. ได้มีการนโยบาย พัฒนาแผนงาน ยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดล้านนา